ČO SA SKRÝVA POD POVRCHOM III.
MEDVEDE A ZDRAVIE

V minulom čísle časopisu sme si predstavili Demänovské jaskyne na severnej strane Nízkych Tatier. V tomto čísle sa môžete dozvedieť viac o zvyšných dvoch sprístupnených jaskyniach severného Slovenska – o Važeckej jaskyni a Belianskej jaskyni.

Po stopách jaskynného medveďa

Jaskynný medveď obýval Európu a Blízky východ počas dôb ľadových a medziľadových južne od hranice trvalého zaľadnenia. Žil aj na Slovensku a jedno z najvýznamnejších slovenských nálezísk jeho kostí je Važecká jaskyňa. Z ďalších (ale už nesprístupnených) jaskýň je to napríklad Medvedia jaskyňa v Jánskej doline v Nízkych Tatrách alebo rovnako nazvaná Medvedia jaskyňa v Suchej doline v západných Tatrách.

Svoje meno dostal jaskynný medveď podľa toho, že jaskyne obýval celoročne a nevyužíval ich len na zimný spánok, ako to robia dnešné hnedé medvede. Predpokladá sa to na základe toho, že jeho pozostatky (kosti, zuby a pazúry) sa našli takmer výlučne v jaskyniach. Ak by jaskynný medveď trávil významnú časť roka mimo jaskýň, jeho fosílie by sa s veľkou pravdepodobnosťou našli aj na tých miestach. Bol asi o tretinu väčší ako súčasný medveď hnedý, samce vážili 400 – 600 kg (podľa niektorých zdrojov až 1 000 kg), zatiaľ čo samice len okolo 250 kg. Podľa jeho zubov sa usudzuje, že sa živil prevažne rastlinnou potravou. Vedci sa nevedia zhodnúť na tom, kedy vyhynul – niektorí predpokladajú, že vyhynul na konci poslednej doby ľadovej pred približne 12 000 – 15 000 rokmi, iní zas tvrdia, že to bolo skôr, už asi pred 27 500 rokmi, počas maxima poslednej doby ľadovej, keď bolo zaľadnené najväčšie územie. Za jeho vyhynutie sú s najväčšou pravdepodobnosťou zodpovedné klimatické zmeny, v tomto období vyhynuli aj iné druhy veľkých živočíchov. Jaskynné nálezy jeho kostí boli pokladané za kosti draka, prípadne vlkov, opíc či mačkovitých šeliem. Takéto kosti boli prvýkrát označené ako kosti jaskynného medveďa v roku 1774.

Kostra jaskynného medveďa

Okrem náleziska kostí je Važecká jaskyňa zaujímavá aj svojou kvapľovou výzdobou. Tá je pomerne bohatá, aj keď jaskyňa je najmenšia zo sprístupnených jaskýň – je dlhá len 530 metrov. Je to komplex chodieb a siení v jednej výškovej úrovni, čím sa jaskyňa líši od väčšiny ostatných sprístupnených jaskýň – tie nie sú v jednej rovine a dá sa preto zmerať ich tzv. vertikálne rozpätie. Jaskynné priestory vznikli činnosťou ponorných vôd bočného ramena Bieleho Váhu, v súčasnosti však už žiadny vodný tok v jaskyni prítomný nie je.

Zo sintrovej výzdoby je asi najzaujímavejší 2 metre vysoký a 80 cm široký kvapľový stĺp v Húskovej sieni, v Jazierkovej sieni sú zas Slonie uši podobné tým v jaskyni Driny. Okrem nich je v jaskyni veľké množstvo mladých kvapľov najrôznejších tvarov a farieb a časť jaskyne je vyplnená riečnymi usadeninami, v ktorých sa zachovali pozostatky jaskynného medveďa.

Húskova sieň (MR)

Važecká jaskyňa sa pýši aj jedným svetovým prvenstvom. Je to miesto najsevernejšieho výskytu na svete jedného maléh o a nenápadného živočícha – šťúrovky s latinským názvom *Eukoenenia spelaea*. Šťúrovky sú príbuzné pavúkov, ktoré žijú v pôde tropických pralesov. V miernom pásme žijú iba v jaskyniach. Eukoenenia spelaea je veľká 1 – 2,5 mm, ako typický jaskynný živočích je slepá a bezfarebná, a pravdepodobne žije na našom území už od treťohôr. Vďaka tejto šťúrovke sa Važecká jaskyňa zaraďuje medzi biospeleologické lokality európskeho významu.

Vstupná sieň bola známa tamojším obyvateľom už od nepamäti, pokračovanie jaskyne bolo objavené v roku 1922. Jaskyňa je pre širokú verejnosť sprístupnená od roku 1954. Prehliadková trasa je dlhá 235 metrov a prehliadka trvá približne 25 minút. Jej súčasťou je aj expozícia o jaskynnom medveďovi umiestnená v pries-

Sintrová výzdoba (RK)

toroch jaskyne – návštevníci si môžu pozrieť zbierku lebiek, kostí, zubov a pazúrov, sochu a rekonštrukciu kostry.

Važecká jaskyňa sa nachádza na západnom okraji obce Važec, asi 30 km od Liptovského Mikuláša a 25 km od Popradu. Parkovisko sa nachádza hneď pri jaskyni. Do Važca sa dá dostať tiež hromadnou dopravou – vlakom aj autobusom. Jaskyňa je otvorená každý deň okrem pondelka od 1. februára do 30. novembra.

Kamenné zdravie

Ďalšia jaskyňa severného Slovenska, Belianska jaskyňa, je jedinou sprístupnenou jaskyňou Tatranského národného parku. Nachádza sa vo východnej časti Belianskych Tatier neďaleko Tatranskej Lomnice. Belianske Tatry majú iný geologický podklad ako Vysoké Tatry a preto aj inak vyzerajú. Tvoria ich vápence a dolomity, pre ktoré je typická prítomnosť krasových výtvorov ako sú jaskyne, tiesňavy a priepasti. Na rozdiel od Vysokých Tatier ich takmer vôbec neovplyvnila činnosť ľadovcov (nenachádzajú sa tu typické ľadovcové útvary ako napríklad morény) a taktiež tu nie je žiadne pleso. Vápencová pôda je však veľmi výživná, preto sú Belianske Tatry bohaté na rastliny, medzi najtypickejšie patrí plesnivec alpínsky. V porovnaní s Vysokými Tatrami tu rastie oveľa viac listnatých stromov, najmä javory a buky, z ihličnatých sú typické jedle. Kvôli ochrane prírody je od roku 1978 väčšina územia Belianskych Tatier pre návštevníkov neprístupná.

Vstupné časti Belianskej jaskyne poznali zlatokopi už v prvej polovici 18. storočia, o čom svedčia nápisy ich mien na stenách. Jaskyňa však ostala pre ostatných utajená, do jej hlbín objavitelia prvýkrát prenikli až v roku 1881. Už v roku 1882 bola prvýkrát sprístupnená, najprv cez pôvodný vchod. Na konci toho roku bol prerazený nový vchod, ktorý je využívaný dodnes. Neskôr bola prehliadková trasa niekoľkokrát upravená prerazením nových tunelov a dnešnú podobu nadobudla v roku 1980. Z celkovej dĺžky 3 641 metrov je sprístupnených 1 370 metrov a prehliadka trvá 70 minút.

Sintrová výzdoba (RK)

Hoci je Belianska jaskyňa sprístupnená už takmer 130 rokov, jej vznik nie je ešte úplne objasnený. Pravdepodobne vznikla činnosťou vody z ľadovcov a zrážok, ktorá prenikala do podzemia cez plochy medzi vrstvami vápenca, a tak vyhĺbila jaskynné priestory. Okrem chodieb, dómov a siení jaskyňu tvoria aj priepasti a komíny. Okrem spomínaných pagodovitých stalagmitov sú pre jaskyňu typické aj sintrové vodopády, na niektorých miestach dlhšie ako 50 metrov. Zaujímavosťou je aj 2 metre vysoký stalagmit nazvaný Pizzanská veža pripomínajúci šikmú vežu v Pise. Hudobná sieň, kde jedna zo zastávok prehliadkovej trasy, bola pomenovaná podľa zvukov kvapiek vody dopadajúcich na hladinu jazierka. Táto sieň má výborné akustické vlastnosti a preto sa v nej organizovali koncerty reprodukovanej klasickej hudby.

Hudobná sieň (MR)

Belianska jaskyňa je jednou z najnavštevovanejších sprístupnených jaskýň na Slovensku a každoročne priláka viac ako 100 000 obdivovateľov kvapľovej výzdoby. Okrem nich do jaskyne chodí aj iný typ návštevníkov – pacienti Sanatória Tatranská Kotlina. Cieľom je tzv. speleoterapia, pobyt v jaskyni s liečebnými účinkami. V tomto prípade ide o doplnkovú liečbu dýchacích orgánov – liečbu alergickej nádchy, bronchitídy a ľahšej formy bronchiálnej astmy. Okrem Belianskej jaskyne sa takto využíva aj Bystrianska a Jasovská jaskyňa. V jaskyniach je liečivé ich ovzdušie, ktoré obsahuje ióny viacerých prvkov, najmä vápnika a horčíka. Vdychovanie takto ionizovaného vzduchu zvyšuje aktivitu riasiniek sliznice a tým zvyšuje samočistiacu schopnosť dýchacej sústavy. Navyše má aj dezinfekčný a protizápalový účinok. K pozitívnemu vplyvu jaskynného ovzdušia prispieva aj vysoká vlhkosť vzduchu (zvyčajne medzi 90 – 100 %), minimálne prúdenie, neprítomnosť ozónu a navyše je to takmer sterilné prostredie s veľmi malým množstvom baktérií, prachových častíc a iných alergénov.

Ak ste na dovolenke v Tatrách a prší alebo ak vás jaskyňa zaujala a chcete ju navštíviť, treba ísť autom alebo autobusom do obce Tatranská Kotlina, niekoľko kilometrov severovýchodne od Tatranskej Lomnice. Z Tatranskej Kotliny vedie k jaskyni lesný chodník dlhý asi 1 kilometer, výstup po ňom trvá asi 25 minút. Jaskyňa je otvorená celoročne každý deň okrem pondelka s výnimkou obdobia od 16. novembra do 26. decembra, keď je zatvorená.

Lenka Veselovská

Autori fotografií: Michal Rengevič (MR), Rudolf Kukura (RK)